

UN
LEXIQUE MACÉDONIEN
DU XVIE SIÈCLE

PAR

CIRO GIANNELLI

Professeur à l'Université de Rome

AVEC LA COLLABORATION DE

ANDRÉ VAILLANT

Professeur au Collège de France et à l'École des Hautes Études

PARIS
INSTITUT D'ÉTUDES SLAVES
DE L'UNIVERSITÉ DE PARIS
9, Rue Michelet (6e)

—
1958

Canadian Macedonian Historical Society
Канадско Македонско Историско Друштво

The Cabinet of the President
of the Republic of Macedonia

*Vila Vodno Ul Aco Karamanov 33A
Skopje Macedonia*

Honorable Mr. George Ivanov.

Dear President

The Canadian Macedonian Historical Society expresses great pleasure to write you this letter as it relates to the events associated with your visit to Toronto Canada this year. We as Macedonians living in Canada and Canadians of Macedonian descent were very proud and happy to have you with us in our new home Canada and in particular the Town of Markham.

We express great gratitude for your initiative for the Macedonian cause and culture by receiving a book titled “ *Une lexicon Macedonien du 16 tieme siècle*” *Ciro Gianneli and Andre Vailant*. You brought this book with you all the way from Macedonia and handed it to us personally at the reception event- ceremony in Markham.

This has inspired our Society to organize a public lecture on the subject of Macedonian Language from the 16th Century by Proff. Joseph Schallert from the University of Toronto and Dr Kosta Peev from Macedonia ,author of the Macedonian Dialects from South/east parts Aegean Macedonia that is taking place on Oct 27, 2013 in Toronto.

We thank you for your inspiration and we pledge to you and Macedonia that the Canadian Macedonian Historical Society will never stop working on promoting Macedonian Culture and Heritage in Canada and the world throughout .

Sincerely,

President CMHS
Mark Branov

Director of Cultural Events CMHS
Odyssey Belchevsky

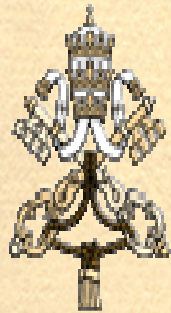

Canadian Macedonian Historical Society Канадско Македонско Историско Друштво

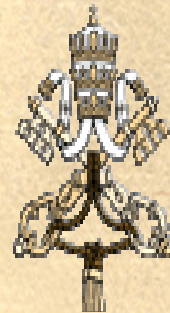
PRESENTS

Un Lexique Macedonien Du XVI Siecle Ciro Giannelli, Andre Vaillant

16TH CENTURY MACEDONIAN LEXICON found at the Archivum Secretum Vaticanum

Македонски лексикон,
..од која страна да појдиме во Мпогаско...,
....маате βινο да кyπиме....

МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
ВО ЛЕКСИКОН ОД 16 ТИ ВЕК
ПРОНАЈДЕН ВО ТАЈНАТА АРХИВА НА ВАТИКАН

Presentation by
Professor Joseph Schallert
(Slavic Linguistics University of Toronto) □
and

Professor Kosta Peev Macedonia
(Author: Lexicon of Macedonian Dialects: SE Aegean Macedonia)

Sunday October 27th, 2013 at 2 pm

The East York Civic Centre Council Chambers

850 Coxwell Avenue

(Corner of Coxwell & Mortimer)

Macedonian Historical Society, Toronto, Oct. 27, 20013

Joseph Schallert (University of Toronto)

Linguistic Features of Giannelli and Vaillant's 16th century Macedonian Lexicon

1. First scholarly edition: Ciro Giannelli, André Vaillant, "Un lexique macédonien du 16e siècle", Paris 1958. 72 pp. with 2 illustrations from the original manuscript.
2. The manuscript: Codex 152 (Capitular Library, St. Peter's, Rome); donated to St. Peter's in 1620 by Sylvester, a prominent orthodox prelate of Jerusalem; discovered in 1940, by Cardinal Giovanni Mercati; script (Classical and Demotic Greek); size (222 folia/leaves); contents (miscellanea, two of Aristophanes' comedies, Hesiod's *Theogony* folia 103-149, Gennadi Scholarius' *De fide christianorum, Ad Turcas*); general purpose (instruction in Classical Greek literature and the teachings of Orthodox Christianity); the marginalia in folia 134-137 contain a brief, thematically organized Macedonian-Greek lexicon plus two short folksongs; date of folia 103-155 (early-mid 16th c.).
3. Layout of the Macedonian-Greek lexical portion of the manuscript (folia 134-137):
 - a. Heading (in Demotic Greek)
 - b. 301 entries of which 272 = Macedonian words or short phrases in Greek transcription (in black ink), with Demotic Greek translation immediately below (in red ink); the entries consist mainly of nouns drawn from all spheres of daily life
 - c. Entries 56-71 and 88-100 = Two un glossed Macedonian folk-/lovesongs
4. Reference to the village of *Bógacko* (Kostur, Pópole region, see MAP)
 - a. *От која страна да појдиме во Мпогаско* = *От која страна да појдиме во Bogasko* = *От која страна да појдиме во Бóгаско* 11 < **Bogaz-sko* (Tk *bogaz* 'narrow pass');
5. Historical significance of the "Lexicon" for Macedonian linguistics:
 - a. one of the earliest (early-mid 16th c.) vernacular texts (probably earlier than Grigorij of Pelagonia's translation of Damascene Studite's *Thesaurus*, ca. 1550-1560);
 - b. Kostur dialect provenance (compare Hadži Daniil of Moschopolis' *Tetraglosson*, 1764/1802)
 - c. archaic features (e.g., reflex of *jat*' vowel, retention of /x/)
 - d. specific innovations (paroxytonic stress)
6. Greek transcription of Macedonian sounds
 - a. Affricates: ц, ч > τζ (ζάετ[τ]ζου = záετ[τ]ζου 15, τζέλο = чéло 178)
 - b. Alveopalatal fricatives: з, ж > ζ (ζάετ[τ]ζου = záετ[τ]ζου 15), ш > σ (оџси = џиши 184)
 - c. De-voiced (?) labiodental fricative: ντάσι στράν = dá си здрáв 3;
 - d. Voiced stops: б > μπ (μπράте = бра́те!), π (πράτου = бра́ту); д > νт (појдиме = појдиме), τ (тνοβι > днови); γ > γκ, γ, γγ (γκοσποντίνе = гoспoдiнe 1);
 - e. /ä/ = the reflex of Common Slavic *ě, cf. Old Church Slavonic jat' (ѣ •
 - f. Soft consonants
 - g. Rare use of Cyrillic letters: árж[в] 103 'rye' (*гъжъ);

7. Collaborative authors = local Macedonian speaker + local Greek scholar/student/scribe:
 - a. general context of the marginalia in the manuscript and direction of the translation;
 - b. mistakes in phonetic transcription: *πισηνίца ζερο* = *ζέρο* 280 for *(j)εzero
 - c. apparent confusion of masc. df. sg. with neut. indf. sg. > *ήματε χλιάπο, ντα κούπημε* = *ίματα χλιάπο, да куниме* 10
 - d. addition of meaningless vowels (by analogy to deleted vowels of Northern Greek dialect?): *ντα σε προστου* = *да се прост[у]*
 - e. attachment of “da” conjunction to preceding word
 - f. failure to translate the two folksongs
8. Historical phonology
 - a. Archaic reflex of jat’ (*ě) in both stressed and unstressed syllables, but with some ekavian forms as well: **χλέβъ* > *χλιάπο/χλιάπο*, **kolěno* > *κολιάνο* = *колјано* 207, **prě-* > *πριαβούρσκα* = *прјавѣрска* 221, *череάша* (as in Romanian) vs. *λέπα* = *лепа*, *μπέλα* = *бела* 62, *πλέυνα* = *плевна* 293; for archaic reflex, cf. *Boboščica*, *Suxo-Visoka*, *Razlog*, but also *Voden* emigree dialect in *Derekjoj* (SEBg), *Ajvatovo* (Lagadina), and *Strupino* (Meglen);
 - b. Lack of unstressed vowel reduction and deletion (excludes dialects to the east, such as *Kajlar*, *Voden*, *Meglen*, *Lower Vardar*)
 - c. *x well preserved
 - d. Jers: **ъ* > *βο Μπόγασκο* 11, *μπράкот* = *бράкот* 264, *λάкот*
 - e. *čr- maintained: *τζερεάβα* = *черјава* 227;
 - f. Fluctuation in quality of anaptyctic vowel in vocalic liquid reflexes: *σούρνα* = *сърна* [s^urna] 16; *βόλνα* = *волна* [v^olna] 149,
 - g. Near absence of nasal vowels (contra most *Kostur* dialects; situation partially obscured by the use of -nk-, -mp-, -nt- digraphs in Greek alphabet to render Mac /g, b, d/), e.g., **peďъ* > *πέντα* = *πέδα*, **gɔzъ* > *γκασ* = *газ*; the only possible exception is **rɔka*, **rɔčě* > *ράνκα* 193, *ραντζια* 192 = *ράнка*, *ράνц’а*; in 20th c. *Kostur* dialect only *Varçor* and *Želevo* (NE) show *зан*, whereas *Bogacko* (and other SW) show *зън*;
 - h. *tj, *dj > **vertja* > *βρέστα* = *врѣшта* 292 vs. *куќа*;
9. Accentuation
 - a. Paroxytonic (antepenult) tendency: *ράκαν* = *ράκав* 218, *ρακάβι* = *ρακάβι* 217,
 - b. Chief exceptions in verb, cf. present (*ντα ραμπότημε* = *да работиме* 9), aorist (*ρασηπά σε* = *расина се* 283, but cf. also *σε проμένιχ* = *се промених* 225), imperative (*затвори вратата, промени се* = *промени се* 224)
 - c. Phrasal stress: *Џстаβίνε ντα σπίμε* = *остаβί ни да спίμε* 5; but cf. *ντα βέλιγ ντεν* = *на Велиг-ден*
10. Morphology
 - a. Merger of e-verbs with i-verbs: *πόϊντιμε* = *појдиме*, *ή ντα πίμε* = *πίμε* 7; *ήματε βήνο ντα κούπιμε* = *ίματα βίνο да куниме* 11;
 - b. Archaic forms, e.g., *σπίμε* = *спίμε* 5 (cf. Ru *спиме* vs. Mac *спиеме*);

Macedonian President inspires the Canadian Macedonian Historical Society

A 16th century old Lexicon was discovered at the Archivum Secretum Vaticanum, the secret Vatican Library in the late 1940's.

It is written using the Greek alphabet and it was thought for some time that it was a Greek language.

However it could not be deciphered using Greek, and when read out it was discovered that the Language is Macedonian relating to the Old *Kostur* Dialect from the Aegean / Greek occupied Macedonia Two University professors *Ciro Giannelli*, *Andre Vaillant* have written a book on the subject in 1954 “*Un Lexique Macedonien Du XVI Siecle*.”

This is another solid proof amongst many other that the Macedonian Language had existed for hundreds of years prior to the creation of the Modern independent State of Macedonia.

The Canadian Macedonian Historical Society is presenting a lecture on Sunday October 27th at 2 PM at the East York Civic Center 850 Coxwell Avenue by Professor *Joseph Schallert*, Slavic Linguistics University of Toronto and Professor *Kosta Peev* Macedonia author of *Lexicon of Macedonian Dialects* from SE Aegean Macedonia.

The initiative and inspiration for this important event came from our Honorable President of Macedonia, Mr. *George Ivanov*.

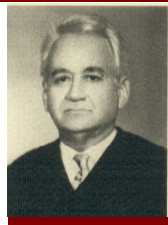
During his visit to Canada earlier this year, He personally delivered to the Canadian Macedonian Historical Society a copy of the book based on the Vatican sources from 1954 “*Un Lexique Macedonien Du XVI Siecle*.”

We are grateful and proud as Macedonians and Canadians of Macedonian Heritage to have this book in our Society Library.

Odyssey Belchevsky

Director of Cultural Events

Canadian Macedonian Historical Society

Dr.Kosta Peev,

Professor from the Republic of Macedonia

Dr Kosta Peev is one of the most important figures in the studies of the Macedonian Language of modern times. He is born in the City of Strumica, Republic of Macedonia, and after his primary and secondary education, following a teaching career in Strumica he moved to the capital of Macedonia, Skopje.

Here he taught various aspects of the Macedonian Language at the University of Kiril and Methodija

He received his Doctorate on the subject of 'Kukuski Speech -Govor.'

Kukushki was the dialect spoken in the Region of Kukush, Aegean Part of Macedonia during the early part of the twentieth century. Kukus, as birthplace of the famous Macedonian revolutionary Goce Delchev, was the Center of Macedonian Culture and later destroyed. This Macedonian Dialect was widely spoken in Greece up to recent times and although sporadically, it is still spoken in Greece today.

One of Dr.Peev greatest achievements is the creation of the Dialectical Dictionary of the Macedonian Language from the South East parts of Aegean Macedonia presently Greece, which preserved the language for ever. This is an impressive work consisting of six (6) Volumes with well over 2000 pages Nominated in recent years for Academic at the Macedonian Academy of Sciences, he has been awarded and has received the highest level of Awards for his work in the Republic of Macedonia such as: Award of 11 Oktomvri'; Award of Sveti Kliment Ohridski'; Award "Goce Delcev" Award Grad Strumica. Dr.Peev has contributed and worked on the General Linguistic Atlas of Slavic Languages and the "Carpathian Dialectic linguistic Atlas" in Europe

His work has been recognized and acknowledged by various European Universities such as Moscow (Russia), Bratislava,(Slovakia), Krakow (Poland),Brno Check Republic, Ljubljana Slovenia.

He has published over 180 University Linguistic Studies, two (2) Volumes o the Kukushki Language, one (1) volume of Dojran Dialectical Language. In 2009 Dr.Kosta Peev gave a lecture on the Macedonian Literary Language in Toronto Canada .In October 2013 he gave a lecture on the Macedonian Language from the 16 th Century based on a book by C.Giannelli and Andre Vaillant from Ancient Manuscripts written about the Macedonian Language with Greek letters found in the Secret Archives of the Vatican.

- c. Umlaut in masc. df. sg. κλούτσετ = κλύчет 118;
- d. 3pl. present -тъ: κѡк те ζόβετ νά ѝѝе = как те зóвет нá ѝме 57 (contra 20th c. Kostur dial.);
- e. Imperfective suffix *-ѝѝа- > дáрѝѝ (даруѝѝај)

11. Love song (88-100)

*До ко́га, сердéнце моја
Скрíвом да се лубíме
Со страхóви преголéми
Днóви да се лубíме
Ела стан, н[о]вράга, хóди
Да се везмíме. Што с[и] лéп[а]
Ноúтха ми те украдо́хе
Деңја ми те продадо́хе
За двана[в]десет флорин
Постели́ ми постела́-та к...
Ела легни покре мене, к...
Ни те гíбам ни те дáрк[ам]*

About Giannelli's Macedonian Dictionary from the 16th century

By Dr. Kosta Peev

Translated and edited by Risto Stefov

October 22, 2013

1.1. The great importance about Ciro Giannelli's dictionary, which we are analyzing today, comes from the fact that it is a document about the specificity of the Macedonian language in relation to the neighbouring South Slavic languages, Serbian and Bulgarian, proving its uniqueness for nearly five centuries.

At the time the Dictionary was written, during the 16th century, Macedonia was under Ottoman slavery which began a long time ago, in 1392, when the Ottoman Empire spread to Macedonia, 50 years after its penetration into the Balkans and a few years after the famous Kosovo battle. Although Islam was the only officially recognized religion, there was some tolerance, albeit restricted, for the Orthodox Christian millet. It is worth mentioning at this point that the tolerance and opportunities afforded to the Macedonian people in those days were much greater than those afforded today by Macedonia's neighbouring countries where Macedonians live. In essence, especially during the 15th century when the Ohrid Archbishopric was in full bloom, these opportunities contributed to a sense of some cultural and religious life in Macedonia, which allowed the Macedonians to create the Dictionary about which we will talk about today. Unfortunately this positive climate did not last too long and during the second half of the 16th century the Ohrid Archbishopric's progressive influence declined and the Archbishopric was eventually abolished altogether by Sultan Mustafa III during the year 1767. At about the same time the Ottoman Empire also began to weaken and decline allowing the negative elements of life to widen. It should be noted that as a counterweight to this, western influence, especially in the economy, began to dominate Macedonia.

1.2. A little later, during the 17th century, another important event took place; Austria invaded Macedonia. This took place during the Austrian-Ottoman war which prompted the Macedonian people in the northeast, Kumanovo-Kriva Palanka Regions, to rebel. The so-called Karposh Uprising was a result of the economic and political violence in the Ottoman Empire. After its first successes the Uprising was violently crushed and its leader, Karposh, after whom the Uprising was named, was tied on the Skopje Stone Bridge and used for target practice by enemy spear throwers and archers. After that, his impaled dead body was thrown into the Vardar River.

2.1. The differences between Macedonian and the neighbouring South Slavic languages, mentioned at the outset, of course began much earlier than the 16th century. The differences began in the Slavic period when two separate schools were formed with their own characteristics. The "Ohrid" or "St. Clement" School covering the Macedonian language and the "Preslavka" school covering the Bulgarian language, however, these differences were not very pronounced in the texts of the mentioned schools, among other things, because they were of religious content. Giannelli's dictionary, on the other hand,

"Илијада" . Голем дел од бугарската културна елита тоа го сфатила како обид за рушење на "јазичното единство" на македонскиот со бугарскиот јазик и следувала многу остра и навредлива реакција, што страшно го погодило нашиот суптилен поет Прличев. Така бугарскиот литературен критичар Нешо Бончев, во тамошните весници со иронија напишал дека Прличев Хомера го предал острижен (позната е сликата на Хомер со голема коса и голема брада). Невкусно постапил и познатиот бугарски поет Христо Ботев, очигледно понесен од големата бугарска пропаганда па во стихотворба го исмева нашиот поет со стиховите: "Ах, зошто не сум и јас поет, поет како Прличев, да ја преведам Илијада, ама така што и лоровор венец да ми се пада (падне)". После сите лутања и празни илузии Прличев на крај го наоѓа вистинскиот пат и својата "Автобиографија" ја пишува на македонски јазик.

11.2. Врв на настојувањата да се зацврсти македонскиот јазик како одделен јужнословенски јазик, различен и од српскиот и од бугарскиот е претставен во книгата "За македонските работи" од Крсте Петков Мисирков, печатена во Софија 1903 г., непосредно по Илинденското востание. Во неа Мисирков дава и нацрт како треба да изгледа македонскиот литературен јазик, при тоа тој се определува базата да се земе од централните говори (прилепски, битолски, велешки), што ќе ги поврзе сите македонски дијалекти. Мисирков својата идеја сликовито ја прикажува вака: "Ако Македонецот од север му подаде рака на оној од југ, а оној од запад на оној од исток, рацете ќе се вкрстат некаде во Велешко-Прилепско". Треба особено да се потенцира фактот дека Мисирков, иако потекнувал од егејскиот дел, од Еницевардарско, сепак се определил, како што рековме, во основата на македонскиот литературен јазик да влезат централните говори, еднакво оддалечени и од српскиот и од бугарскиот јазик. Исто така треба да се одбележи дека книгата била забранета и уништена во самата печатница во Софија, пред да се појави пред светот, што само по себе зборува колку нејзината содржина била неприфатлива за великобугарската идеја. За среќа, останале неколку примероци од кои дознаваме дека денешната форма на нашиот литературен јазик била најавена уште пред сто и повеќе години од големиот македонски реформатор Мисирков.

10.1. Прегледот на јазичните карактеристики регистрирани во Речникот ќе го завршиме со истакнување на некои стари зборови што денеска се заменуваат со други, но се присутни во некои од соседните јазици, пр. за придавката леп (убав), освен што е спомната во Речникот, нашироко се јавува во Костурско, сп. во изразот: што си лепа. Единственото реално објаснување е дека зборот постоел во нашиот јазик одамна, но во други дијалекти се изгубил. Мислиме дека претпоставката за влијание од српскиот јазик не би можела да се одржи зашто костурскиот говор е прилично оддалечен од јужното српско подрачје, а во централните македонски говори зборот не е присутен. Истово објаснување важи и за глаголот зове =вика забележан во Речникот во изразот: Как те зовет на име? наспрема денешното македонско: Како те викаат на име?, односно скратено: Како се викаш? На граматички план како архаизам треба да се спомене присуството на определена форма кај придавките што исчезнала во современиот јазик, такви се роднинските имиња, парви братучед, фтори братучед, наместо денешното прв, втор братучед.

Претставувањето на македонскиот народен јазик во пишана форма, што е изразено во Речникот на Ѓ. Ѓанели продолжува и во наредните години односно векови, преку дамаскинарската книжина започната со проповедите на Дамаскин Студит, преку Четиријазичникот на Данило, за да заживее посилно во 19-от век, во првата половина, со делата на Кирил Пејчиновиќ, кој пишувал на својот роден тетовски говор и Јоаким Крчовски на кратовски.

Свеста за посебноста на македонскиот народ, што понатаму подразбира секако и јазична посебност, уште повеќе се засилува во почетокот на втората половина на предминатиот век, за време на културното заживување на романтизмот во Европа па и кај нас. Се јавуваат група поети, писатели коишто творат на својот мајчин јазик. Од тој период е Константин Миладинов, со познатата песна “Т’га за југ” што ја пишувал во Москва каде бил на студии. Песната е пишувана на родниот говор на поетот, т.е. на струшки дијалект. Тоа е песна која и денеска се цитира и пее како македонска химна. Заедно со брат му Димитар во Хрватска го печатат големиот Зборник од македонски народни песни 1861 год.. Овој Зборник имал огромно значење во оформувањето на поетскиот лик на ред македонски писатели.

11.1. За тоа како комплексот од влијанија и притисоци од пропагандите на соседните држави се одразил во животот и творештвото на нашите интелектуалци многу сликовито е евидентирано во животниот пат но и во творештвото на нашиот голем поет Григор Прличев. Тој се школувал на грчки јазик, долго време не можел да се ослободи од односно влијание и на грчки јазик ја напишал прочуената поема “Сердарот”, којашто победила на поетски конкурс во Атина а авторот бил закитен со лоровен венец и прогласен за втор Хомер. Прличев наскоро ја сватил својата заблуда со грчкиот јазик и во своето трагање каков треба да биде македонскиот литературен јазик, во тогашните сложени услови се обидел да создаде нешто невозможно, еден заеднички општословенски јазик, во комбинација на старословенски, македонски и бугарски јазик, еден вид словенски есперанто. Прличев на споменатиот, така да речеме вештачки јазик ќе ја преведе Хомеровата

demonstrates national language characteristics associated with a particular region, in broad terms, Kostur Region, in a period that drew knowledge from the first medieval germ of rebirth, or more precisely, the 16th century.

This was a bilingual dialectal dictionary: Macedonian explained in Greek, but with an explicative character, because, although irregular, broader explanations followed behind some lexical units. For example: “Pokri mene so iorgano” (Покри мене со јоргано); Skrivom da se liubime” (Скривом да се љубиме); “ne ti gibam” (Не те гибам), etc. It contains more than 300 folk words specific to the Kostur Region speech, referring to household items, food, kingship, parts of the human body, agricultural items, religion, etc.

As mentioned earlier, the dictionary has a long history that dates back to the 16th century, published even in the middle of the 20th century. It was published by Professor Giannelli of Rome in collaboration with Andre Vaillant, professor at the University of Paris, who analyzed the dictionary linguistically.

3.1. The various speeches in Macedonia are grouped into three dialects: two are basic, east and west dialects divided by the Vardar River. The third dialect includes the Tikvesh-Mariovo-Kostur-Lerin speeches, which are called transitional because they contain features of the east and west dialects.

4.1. We said that there are several linguistic features in the abovementioned dictionary that confirm that the Macedonian speeches with their peculiarities began a long time ago. Let us first mention those abnormalities that form the current basis related to the basic elements of the Macedonian language, for example loss of declination, absence of case, but remain rare in the present dictionary. For example “Vishnego Boga” (Вишнего Бога); “Ela stan po vruga” (Ела стан по врага). These cases are regularly used in other Slavic languages except in Bulgarian; a second such characteristic, which the Dictionary links to other Macedonian dialects, is the appearance of the article: “Ne mi vezmi dushata” (Не ми везми душата) and other examples: “Vriatenoto”, “Patot” (Врјатеното, Патот.). These two characteristics occurred in old times, influenced by the Balkan linguistic alliance, i.e. of the neighbouring non-Slavic languages such as the Aromanian, Greek and Albanian. Both characteristics, outside of the Macedonian language, still function in the Bulgarian language but are absent from the Serbian and other Slavic languages.

5.1. Like a typical Macedonian speciality, also present in the Dictionary, is the representation of the Old-Slavic sound “on” replaced with “a”: “vnatria”, “stapalka”, “saboda” /?/ (sabota), “Gas”, “Patot”, “Made”; (внатрја, стапалка, сабода /?/ (сабота), Гас, Патот, Маде), in the Bulgarian language it is replaced with a dark sounding “a”: “Gas”, Pat”, “Vatre”, (Гас, Пат, Ватре) and in the Serbian language with “u” (oo): “Put”, “Guzitsa” (Пут, Гузица). The exception to the rule for replacing “on” with “a” in the Dictionary is the word “kukia” (куќа) (house), which professor A. Vaillant treated as a “borrowed Serbizam”.

Although only a small number of these are registered in the Dictionary, there are cases with preserved nasal tones, e.g. “ranka” (ранка), which are common for other Kostur words and for those of the Solun dialect. Namely the cases in which nasal tones occur are: “ranka”, “munka”, “pant” (ранка, манка, пант) which helped Professor Vatroslav Jagich prove his theory of the Macedonian origin of the old Slavic language.

5.2. For the small nasal word “en” there are no remnants of the nasal pronunciation, and its pronunciation has not mixed with the nasal form “on” like it has in the central dialects, and in place of literary language forms such as: “iachmen”, “iaglen”, (јачмен, јаглен) in Giannelli’s Dictionary, we find “echimen”, “eglenie”, “zaets”, (ечимен, еглење, заец) similar to Eastern dialects in the Bulgarian language.

6.1. As a peripheral speech from where the Dictionary originated, the material contains many characteristics that remind us of the archaic state, i.e. of the Old Slavic language. So, let us now say something about the wide pronunciation of the old sound “iat” (јат): “Koliano”, “Mliako”, “Neviasta” (Кољано, Мљако, Невјаста). One more example in the same context is “hl’ab” (хл’аб), but there are also cases with “e”: “tselvam”, “dedo”, “plemna” (целвам, дедо, плевна). These kinds of examples can be found in the East, in Solun, Seres and Drama Regions. In some instances they touch the Bulgarian language, but not all, e.g. “vriateno” (врјатено) as per the Dictionary is “vreteno” (вретено) in the Bulgarian language.

7.1. Among the main features of the Macedonian language, which is separated from the neighbouring South Slavic languages, is the replacement of the great reflex “o”, e.g. “son”, “bozel” (сон, бозел): in the Serbian it is replaced with “a”: “san”, “baz” (сан, баз), in the Bulgarian with a dark sounding “a”: “san” (сан). This above mentioned specificity of the Macedonian language, i.e. the substitution of “o” is registered in this Dictionary in which we find: “noshtvi”, “vovri”, “nohcha” (ноштви, воври, нохча (ми те украдоє)).

8.1. With regards to consonant-isms, we would like to point out that the lexical units registered in the Dictionary in the replacement of the proto-Slavic groups “*tia”, “*dia” (*tj, *dj), protected is the original “sht”, “zhd” (шт, жд): “vreshta”, “noshtvi”, “viazhdi”, “rozhd”, (врешта, ноштви, вјажди, рожда) instead of being replaced by “kia”, “gia” (ќ, ѓ) like it was done in the central dialects: “brekia”, “nokivi”, “vegie”, “rogia” (вреќа, ноќви, веѓи, роѓа). The above mentioned replacements “sht” and “zhd” (шт, жд) are still found in some Eastern dialects, e.g. in Maleshevo Region, even in the Bulgarian language, while the Serbian replacement is with variants of the Macedonian “kia” and “gia” (ќ, ѓ).

However, palatalized in the Dictionary occurring in un-etymological examples, in the case of the end of the word “lozhnikia” (ложник) meaning a thick, woollen blanket, its appearance is also registered in the dialectal word “enzikia” (ензик) (language); another example, but without the nasal tone and with some reduction, which we factored into the research we completed in Kukush Region, is the word “izikia” (изик).

5.2. За малата носовка ен нема остатоци од назалниот изговор, а како специфичност е тоа што нејзиниот изговор не се мешал со носовката он како што е во централните говори, па наместо литературните форми јазик, јачмен, јаглен, во Речникот на Ѓанели среќаваме ечимен, еглење, заец, како што е во некои источни говори и во бугарскиот јазик.

6.1. Како периферен говор од каде потекнува Речникот, во материјалот се јавуваат повеќе карактеристики што напомуваат на архаичната состојба, т.е. на старословенскиот јазик, како прво да го споменеме широкиот изговор на стариот глас јат: Кољано, Мљако, Невјаста, уште еден пр. во контекст: имале хл’аб; но има и случаи со е: целвам, дедо, плевна. Ваквите примери се среќаваат прилично на исток, во Солунско, Серско и Драмско. Со некои примери се допира со бугарскиот јазик, но не со сите, пр. наспрема случајот врјатено од Речникот, во бугарскиот јазик се среќава вретено.

7.1. Меѓу главните карактеристики на македонскиот јазик со кој се одделува од соседните јужнословенски јазици претставува замената на големиот ер со рефлексот о, пр. сон, бозел; во српскиот замената е со а: сан, баз, во бугарскиот е со темен глас а: сан. Споменатава специфичност за македонскиот јазик, замената со о е регистрирана и во Речникот што го анализираме, таму среќаваме: ноштви, воври, нохча (ми те украдоє).

8.1. Во врска со консонантизмот прво ќе истакнеме дека во лексичките единици регистрирани во Речникот во замената на прасловенските групи *tj, *dj се чува првичната замена шт, жд: врешта, ноштви, вјажди, рожда, наместо замената со ќ, ѓ, како што е во централните говори: вреќа, ноќви, веѓи, роѓа. Споменатава замена шт и жд, се среќава уште и во некои источни говори, пр. во малешевските, уште и во бугарскиот јазик, додека во српскиот замената е со гласови што се варијанти на македонските ќ, ѓ.

Сепак во Речникот палатализирано ќ се јавува во неетимолошки примери, во случајот на крајот на лексемата ложник што значи дебел, волнен покривач, појавата е регистрирана и во Солунско, во зборот ензик (јазик); истиот пример, но без назален призвук и со редукција го констатиравме и во истражувањата што ги вршевме во Кукушко: изик.

9.1. Меѓу старите зачувани форми од старословенскиот јазик во Речникот треба да се споменат уште 2 архаични посебности: прво, дека многу добро се чува гласот х и тоа во сите позиции, во почетокот на зборот, на крајот и во интервокална позиција: ходи (овамо), хљаб (имале), врах, мухи, ухо; додека во сегашниот период од развитокот на македонскиот јазик гласот х е во фаза на исчезнување, односно е заменет со гласот в, особено во западното наречје. Натаму да споменеме дека старата група во зборови од Речникот се чува изговорот чер- : черепна (направа во која се пече леб), наместо литературното црепна, исто така черјава наместо црева.

Се работи за дијалектен речник, двојазичен: македонски со објаснување на грчки, но и со карактер на толковен, бидејќи, иако нередовно, зад некои лексички единици следува пошироко објаснување, како на пр.: Покри мене со јоргано; Скривом да се љубиме; Не те гибам и др. На показ се околу 300 народни зборови, регионално врзани со костурскиот говор, што упатуваат на домаќинството, ишраната, роднинските врски, делови на човечкото тело, производните односи, религијата и сл.

Како што рековме, Речникот има долга историја, тој потекнува уште од 16-от, печатен е дури во средината на 20-от век. Го објавил проф. Г. Ганели од Рим, во соработка со Андре Вајан, проф. при Универзитетот во Париз, којшто направил лингвистичка анализа на материјалот.

3.1. Дијалектите во Македонија се групираат во три наречја: основни се 2, источно и западно, ги дели реката Вардар; во третото наречје влегуваат тиквешко-мариовските и костурско-леринските говори, што уште се именуваат и како преодни, бидејќи содржат особености и од источното и од западното.

4.1. Во споменатиот Речник среќаваме, веќе рековме, повеќе јазични карактеристики што потврдуваат дека македонските говори многу одамна се јавуваат со свои посебности. Како прво да ги споменеме оние што дијалектната база на Речникот ја поврзуваат со основните елементи на македонскиот јазик, тоа се на пр. губењето на деклинацијата, т.е. отсуството на падежи, освен ретки остатоци присутни во Речникот, пр. Вишнего Бога; Ела стан по врага. Падежите редовно се употребуваат во другите словенски јазици, освен во бугарскиот; втора таква карактеристика што Речникот го поврзува со останатите македонски говори е појавата на членот: Не ми везми душата, се среќаваат и други примери: Врјатеното, Патот. Овие две карактеристики настанале во стариот период, под влијание на балканската јазична алијанса, т.е. на соседните несловенски јазици, ароманскиот, грчкиот, албанскиот. Двете посебности, освен во македонскиот функционираат уште и во бугарскиот јазик, но отсуствуваат од српскиот, како и од другите словенски јазици.

5.1. Како типична македонска посебност, присутна и во Речникот претставува замената на старословенскиот глас он со а: внатрја, стапалка, сабода /?! (сабота), Гас, Патот, Маде; во бугарскиот замената е со темен глас а: Гас, Пат, Ватре, а во српскиот со у: Пут, Гузица. Исклучок од правилото за замена на он со а во Речникот претставува зборот куќа, што проф. А. Вајан го третира за позајмен србизам.

Иако ретко во Речникот се регистрирани и случаи со зачуван назализам, пр. ранка, што е обично за други костурски говори, но и за солунскиот дијалект. Имено ваквите случаи во кои се јавуваат остатоци од носовиот изговор: ранка, манка, пант помогнале да победи теоријата на проф. Ватрослав Јагич за македонското потекло на старословенскиот јазик.

9.1. Among the preserved old forms of the old Slavic language in the Dictionary we need to mention two more archaic characteristics: first, the sound “h” which is very well kept in all positions, in the beginning of the word, and in the end and inter vocally: “hodi”, “hlab”, “vrah”, “muhi”, “uho” (ходи, хљаб, врах, мухи, ухо); while in the current period of development of the Macedonian language the sound “h” has reached a phase of disappearance, or is being replaced by the sound “v”, especially in the western dialect. Let us also mention that in the old group of words in the dictionary, the pronunciation “cher” (чep) is preserved: “cherepna” (чepпна) (a device in which bread is baked), instead of the literary language word “tsrepna” (цpeпна) and “cheriava” (чepјава) instead of “tsreva” (цpeва).

10.1. We will end our review of language features registered in the Dictionary with the display of some old words, today replaced by others, but still presented in some neighbouring languages, e.g. the adjective “lep” (лep) (pretty), besides being mentioned in the Dictionary, is still widely used in Kostur Region, especially in the expression: “shto si lepa” (што си лeпa). The only real explanation is that the word existed in our language long ago, but was lost in the other dialects. We assume that influence of the Serbian language could not have taken place in Kostur Region because Kostur is such a long way from southern Serbia and this word is not present in central Macedonia, which divides Kostur Region from Serbia. The same explanation applies to the verb “zove” (зoвe) = “vika” (вика) also recorded in the Dictionary under the expression: “Kak te zovet na ime?” (Как те зовет на име?) compared to today’s Macedonian: “Kako te vikat na ime?” (Како те викаат на име?) or “Kako se vikash” (Како се викаш?) (What is your name?). In the grammatical scheme of archaisms it is also worth mentioning that the presence of a particular form in the adjectives that disappeared in our modern language, are names of relatives such as “parvi” bratuched, “ftori” bratuched, (парви братучед, фтори братучед) instead of today’s “prv” and “vtor” bratuched (прв, втор братучед) (first and second cousin).

The written form of the Macedonian language, as presented in Giannelli’s dictionary, will continue to live in the coming years and centuries, through the de-masked literature which began with Danilo’s four language Damascus Studite, then was strengthened in the first half of the 19th century by the works of Kiril Peichinovik, who wrote in his native Tetovo speech, and by Joakim Krchovski who wrote in the Kratovski speech.

Awareness of the uniqueness of the Macedonian people, which implies linguistic distinctiveness of course, was further strengthened in the beginning of the second half of the 19th century, during the cultural revival of romanticism in Europe as well as here in Macedonia. Groups of poets and writers who lived and worked in their native language during that period were appearing all throughout Macedonia. Included among them was Konstantin Miladinov, with his famous poem “T’ga za jyg” (Т’га за југ) “Longing for the South” which he wrote in Moscow where he was studying. The poem was written in the poet’s native language, the Struga dialect. This was a poem which today is read and sung like the Macedonian anthem. Along with his brother Dimitar, Konstantin published his large collection of Macedonian folk songs in Croatia in 1861. These volumes were instrumental in shaping the poetic character of Macedonian writers.

За македонскиот речник од 16-от век на Ѓ. Ѓанели

Др. Коста Пеев

11.1. The evidence of how complex the influences and pressures from our neighbouring countries' propaganda was on the life and work of Macedonian intellectuals was reflected in the work of our great poet Grigor Prlichev. He was educated in Greek and for a long time he could not get rid of the respective Greek influence on his writing. He wrote the famous poem "Serderot", which won him a poetry contest in Athens where he was adorned with a laurel wreath and nicknamed "Second Homer". Prlichev soon realized that Greek was not the language he wanted to excel in and that he should be working with the Macedonian language. But his inability to express himself in the Macedonian language became an impediment for him so he tried to do something impossible, create a common Slavic language, a combination of old Slavic, Macedonian and Bulgarian, a Slavic form of Esperanto in which he tried to translate Homer's Iliad. Unfortunately many of the Bulgarian cultural elites, that understood his attempts to overthrow the "language unity" between Macedonian and Bulgarian, reacted harshly and terribly attacked our sensitive poet. One Bulgarian literary critic, Nesho Bonchev, wrote with irony in the local newspapers that Prlichev betrayed Homer and "gave him a haircut and a shave" (Homer was known to have long hair and a big beard). Distastefully, another famous Bulgarian poet, Hristo Botev, apparently lured by the great Bulgarian propaganda over the poem and the poet, ridiculed Prlichev with the lyrics: "Oh, why am I not a poet, a poet like Prlichev, to translate the Iliad, so that I can claim a laurel." After all his wanderings and empty illusions, Prlichev finally found his way home and wrote his "Autobiography" in the Macedonian language.

11.2. The strongest attempt to strengthen the Macedonian language as a separate South Slavic language, different from Serbian and Bulgarian, was undertaken by Krste Petkov Misirkov through his book "On Macedonian Matters" published in Sofia in 1903, shortly after the Ilinden Uprising. In his book Misirkov outlined what the Macedonian literary language should look like, and why he chose to take the base of his speech from Prilep, Bitola and Veles, which would connect all Macedonian dialects. Misirkov said: "If a Macedonian from the north extended his hand to a Macedonian from the south and if a Macedonian from the west extended his hand to a Macedonian from the east, all the hands would meet somewhere in Veles-Prilep." We need to emphasize the fact that Misirkov, even though he came from the Aegean part of Macedonia, from Enidzhevardar, had discovered, as we have said, that the foundation of the Macedonian literary language lay in the central part of Macedonia, equidistant from the Serbian and Bulgarian. It should also be noted that Misirkov's book was banned and destroyed in the printing house in Sofia before it had a chance to appear before the world, which in itself shows how its content was unacceptable to the Great Bulgarian idea. Fortunately a few copies survived, from which we have learned that a form of our present literary language was already known about one hundred years before it was codified, hailing Misirkov as one of the great Macedonian reformers.

1.1. Големата важност на Речникот од Ѓ. Ѓанели што денеска го анализираме доаѓа од фактот дека тој претставува документ за посебноста на македонскиот во однос на соседните јужнословенски јазици, српскиот и бугарскиот, посебност засведочена одамна, скоро пред пет века.

Во времето кога е пишуван Речникот, 16-от век, Македонија е под турско ропство што започнало поодамна, уште од 1392 г. кога отоманците се прошириле и во Македонија, 50 години по нивното навлегување на Балканот и само неколку години по познатата Косовска битка. Иако исламот бил единствена званично признаена религија, сепак се имало извесна толеранција, макар ограничена, и кон православното христијанство, кон милетот. Споменатава толеранција била поголема и давала повеќе можности отколку што денеска даваат права на Македонците во некои соседни земји. Во таа смисла, особено во 15-от век, кога Охридската архиепископија била во процут може да се допушти дека овој факт во извесна смисла допринел за некаков културен и религиозен живот во Македонија, па да се создаде и Речникот за кој денеска ќе зборуваме. Сепак оваа клима не траела многу време, во втората половина на 16-от век влијанието на Охридската архиепископија под притисок постепено гине за да биде укината од султан Мустафа трети во 1767 год. Во периодот што го споменуваме исто така доаѓа до слабење на Отоманското царство, а негативните елементи од животот на народот се продлабочуваат. Треба да се истакне дека како противтежа во Македонија почнува да доминира западноевропското влијание особено во економијата.

1.2. Во врска со периодот што го спомнуваме, малку подоцна, во 17-от век, како важен настан треба да се спомене инвазијата на Австрија во Македонија, односно австриско-турскиот конфликт во кој се инкорпорира и побуната на македонскиот народ во североисточниот, кумановско-кривопаланечкиот регион. Побуната, така нареченото Карпошово востание, било резултат на економското и политичкото насилство од турското великодржавие. По првите успеси востанието било насилно задушено а водачот Карпош бил ставен на Камениот мост во Скопје како мета за гаѓање, потоа набиен на кол и фрлен во реката Вардар.

2.1. Разграничувањето меѓу македонскиот и соседните јужнословенски јазици, што го споменавме на самиот почеток, се разбира дека започнало многу порано, не од 16-от век, туку уште во старословенскиот период кога се оформиле две школи со свои посебности, Охридска или Свети Климентова за македонскиот и Преславска за бугарскиот јазик. Сепак во текстовите од споменативе школи разликите не се многу изразени, меѓу другото и затоа што тие се со религиозни содржини, додека во споменатиот Речник на Ѓанели на показ се посебности на народниот јазик, поврзани со одредена регија, во широка смисла костурска и со одреден период што го омеѓува средновековјето од првите никулци на преродбата, или децидно од 16-от век.